

 Vlaanderen
is erfgoed

Wijzigingsdossier (verplaatsing) Oorlogsgedenkteken in Beringen Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Wijzigingsdossier:

Oorlogsgedenkteken, Beringen, Markt zonder nummer – monument
(verplaatsing)

Onderwerp

Benaming: Oorlogsgedenkteken

Adres of ligging: Markt zonder nummer

Dossier

Type dossier: wijzigingsdossier (Verplaatsing)

Dossiernummer: 4.001/71004/104.2

Bescherming

Beschermd als: monument

Beschermingsbesluit: ministerieel besluit van 22 januari 2014

URI Besluitendatabank Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/bsluiten/5296>

Inventaris Onroerend Erfgoed

URI Inventaris Onroerend Erfgoed: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/4022>

Samenvatting

De verplaatsing is vereist omwille van het algemeen belang.

De Stad Beringen wenst het oorlogsgedenkteken naar aanleiding van de recente herinrichting van het centrum van de stad een betere standplaats te geven waardoor de erfgoedwaarden beter tot hun recht komen.

Datum

Datum: 17/01/2023

INHOUDSTAFEL

1.	Aanleiding tot opmaak van het dossier	4
2.	Beschrijvend gedeelte	4
2.1.	Ruimtelijke context.....	4
2.2.	Historisch overzicht	4
2.3.	Historiek van het beschermings- en beheerdossier	5
2.4.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	6
2.5.	Fysieke toestand van het onroerend goed	6
2.6.	Juridische toestand.....	6
2.6.1.	Onroerend erfgoed	6
2.6.2.	Omgeving onroerend erfgoed	7
2.6.3.	Omgeving	7
3.	Evaluerend gedeelte	7
3.1.	Evaluatie van de wijziging van de bescherming	7
3.1.1.	Impact op de beheersdoelstellingen.....	8
4.	Maatregelen en termijnen.....	8
5.	Bronnen	8
6.	Bijlagen	8
6.1.	Omgevingsplan	8

1. AANLEIDING TOT OPMAAK VAN HET DOSSIER

Dit dossier behandelt de verplaatsing van het oorlogsgedenkteken van Beringen dat beschermd werd als monument op 22 januari 2014. Omwille van de stadsvernieuwing waarbij het volledige centrum heringericht werd, wou de stad een nieuwe plaats geven aan het monument. Een eerste voorlopig wijzigingsbesluit voor de verplaatsing van het oorlogsgedenkteken in Beringen binnen hetzelfde perceel werd ondertekend op 22 mei 2019. Na het overschrijden van een decretaal vastgestelde termijn voor de uitvoering van de verplaatsing door de Stad Beringen diende de procedure gedeeltelijk hernomen te worden. Het voorlopige wijzigingsbesluit werd daarom nogmaals ondertekend op 17 juni 2020. De Stad Beringen koos echter in de loop van het herinrichtingsproces een nieuwe plaats voor heroprichting van het monument dan initieel voorzien, meer centraal op de Markt. Om die reden dient een nieuwe wijzigingsprocedure doorlopen te worden, ditmaal met een nieuwe locatie voor heroprichting van het oorlogsgedenkteken.

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1. Ruimtelijke context

Het oorlogsgedenkteken werd oorspronkelijk opgericht op een centrale plaats op de Markt. Door herinrichtingswerken van het centrum in 1994 werd het gedenkteken op een halfcirkelvormige berm geplaatst aan de ingang van de beschermde Sint-Pieters-Banden kerk. Het burgerlijk gedenkteken werd zo minder toegankelijk voor herdenkingsmomenten en als het ware toegevoegd aan een religieuze context.

Door nieuwe herinrichtingswerken van het centrum kon het herdenkingsmonument niet op die plaats worden behouden. De eerste ontwerpen van de nieuwe aanleg luidden al een verbetering in voor het oorlogsgedenkteken, door het monument centraal op te stellen tussen bibliotheek en stadhuis aan de koorzijde van de kerk.

Tijdens het herinrichtingsproces werd echter een nieuwe plaats uitgekozen. De nieuwe standplaats bevindt zich, zoals in het verleden, centraal op de Markt. Het beschermd onroerend erfgoed zal zich na de verplaatsing in het historische centrum bevinden, omringd door de gebouwen op de Markt, waarvan enkele opgenomen zijn in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed en binnen het gezichtsveld van de als monument beschermde parochiekerk. Dit wordt weergegeven op een omgevingsplan in bijlage bij dit wijzigingsdossier.

2.2. Historisch overzicht

Het oorlogsgedenkteken werd opgericht in 1923 voor de Beringse gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog. Een oude prentkaart vermeldt dat het monument een werk is van Mevrouw Jeanne Orianne (°Brussel 28/04/1869). Zij bewerkstelligde dat op verschillende slagvelden de lijken van de gesneuvelde soldaten werden opgegraven, gewassen en een begrafenis kregen op het plaatselijk kerkhof. Na de oorlog zorgde ze voor financiële steun voor het oprichten van tientallen oorlogsmonumenten¹. Zij liet postkaarten drukken en verkocht deze dan met een marge. Tijdens de zomer van 1922 werden de Beringse oudstrijders samengeroepen om het ontwerp en de financiering van een nieuw monument te bespreken. De financiële steun van mevrouw Jeanne Orianne ten belope van 15.000 fr. werd aanvaard. In januari 1923 werden aan de afgevaardigden van de Beringse verenigingen de plannen voorgelegd. In april 1923 werd de zuil geplaatst en ontstond er een discussie over de Franstalige woorden "*A Nos Héros*" op het monument. Deken Charles van Swijgenhoven die zich van openbare uitspraken en politiek trachtte te onthouden, deed

¹ De activiteiten werden uitgevoerd door het "*Oeuvre pour l'exhumation et l'identification des soldats belges, 1914-1918*" waarvan Jeanne Orianne de oprichtster was. Archives de la Guerre. Inventaire du Fonds Jeanne Orianne, ARA, BE-A0510 / I 390.

verzoeningspogingen maar de protestanten hielden echter voet bij stuk en de tegenspraak verspreidde zich tot in de omliggende dorpen. De voorstanders verwezen naar de tweetaligheid van de Beringenaren en onder meer ook naar het feit dat er rond de markt tweetalige uithangborden hingen zoals "Au Lion D'Or" – "In den Gouden Leeuw" en "Aux Clefs d'Or" – "In den Gouden Sleutels". Een grote groep notabelen sprak Frans en ook in het gemeentelijk college werden de meeste lessen in het Frans gegeven. Ze verweten de tegenstanders dat de plannen ruim op voorhand werden megedeeld en ter inzage werden voorgelegd. En bovendien ging het maar over drie Franstalige woorden. Op zondag 23 september 1923 werd het vredesmonument ingehuldigd en dit lokte een grote massa naar het marktplein. Generaal Deruette werd door de Koning afgevaardigd, Majoor Uytenhoven door de minister van Defensie en ook de Limburgse gouverneur was aanwezig.

Het beeld werd centraal op de Markt in een driehoekig perk aan de kiosk geplaatst. Een foto uit 1932 toont het oorlogsgedenkteken binnen het driehoekig perk met planten en gazon dat omzoomd is met smeedwerk. Het wordt geflankeerd door veldgeschut.

Bij herinrichtingswerken in 1994 werd het oorlogsgedenkteken verplaatst. De plaats waar het herdenkingsteken werd opgesteld kon bezwaarlijk een prominente plek genoemd worden: Het monument werd geplaatst op een verheven boegvormige berm schuin voor de kerk. De aanblik vanaf de Markt werd sterk gehinderd door een muur waarop een roestvrijstalen reling geplaatst was waardoor enkel de bekroning van het monument, zijnde de buste, zichtbaar was. Om de sokkel en opschriften te zien moest de toeschouwer trapsgewijs op de berm gaan en zich op de schaarse ruimte tussen beeld en reling begeven. Niet enkel de plaatsing maar ook het gebruik van rode baksteen voor berm, boeg, trappen en bestrating uit 1994 stonden in schrill contrast staat met de oorspronkelijke opzet en het aanzicht.

2.3. Historiek van het beschermings- en beheerdossier

Naar aanleiding van de herdenking van de Eerste Wereldoorlog werden een aantal relictten beschermd, waaronder, in 2014, het oorlogsgedenkteken van Beringen.

Daarna volgde de verhuis van het Sint-Jozefscollege uit het centrum van de stad naar de campus Bogaersveld. Daardoor kwam de 'collegesite' volledig vrij. De Stad Beringen heeft toen het initiatief genomen om de collegesite aan te kopen en er een nieuwe centrumdynamiek te creëren. De ontwikkeling op de collegesite wordt gekenmerkt door de oprichting van een nieuw stadhuis via restauratie en nieuwbouw.

Dit project werd in december 2017 gegund en de overeenkomst werd ondertekend met een private partner, THV The College. Dit project wordt afgestemd op de volledige heraanleg van het centrum van Beringen en de omliggende straten. Het totaalproject voorzag in de ontwikkeling van de collegesite én de heraanleg van het marktplein in één beweging. De Stad Beringen wou het oorlogsgedenkteken verplaatsen in functie van de herinrichting en het aantrekkelijker maken van het marktplein en de inplanting van de ingang van het nieuw stadhuis met bovengrondse fietsersparking op de vroegere locatie van het monument. De circulatie ter hoogte van de ingang van het nieuwe stadhuis verhinderde het behoud van het oorlogsgedenkteken op die locatie. Het oorlogsgedenkteken werd volgens de regels, bepaald in het wijzigingsbesluit van 17 juni 2020 ontmanteld en opgeslagen in functie van restauratie en herplaatsing. Het hellend vlak dat toegang bood tot het monument werd intussen verwijderd.

Tijdens de uitvoering van het project werd toch beslist om het oorlogsgedenkteken terug op de Markt te plaatsen. Om die reden dient de wijzigingsprocedure in functie van verplaatsing opnieuw te worden doorlopen.

2.4. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

Het gedenkteken bestaat uit een borstbeeld van een soldaat uit de Eerste Wereldoorlog, in wapenrusting en met helm, op een hardstenen sokkel. De pijlervormige sokkel heeft op de hoeken lichtjes afgeschuinde verticale banden, bovenaan voorzien van telkens twee groeven en onderaan van drie kwasten. Deze banden lopen uit in vier voluten, die aansluiten op een bovenaan afgeschuinde vierkante hardstenen boord, met op regelmatige afstand acht blokken met afzaat en bekronende bollen, waartussen een vierkante ijzeren reling. In het aldus ontstane perkje ligt wat dolomiet. Een band van laurierbladeren lijnt de sokkel bovenaan af.

Aan de voorzijde van de sokkel komt onder de laurierband een Grieks kruis voor, gevat in een cirkel. Daaronder staat volgende inscriptie: AAN / ONZE HELDEN / A / NOS HEROS / 1914-1918. De linkerkant van het monument vertoont een gelijkaardig kruis, met eronder een wapenschild met leeuw en het opschrift: DE SOLDATEN / VAN HET 4de REGI[MENT] / VRIJWILLIGERS / 2de BAT.[ALJON] 3de Cie / ALHIER / GESNEUVELD / 28-9-1914. Aan de rechterkant ziet men een analoog kruis, met eronder het wapenschild van Beringen en de tekst: GEVALLEN / OP HET VELD / VAN EER, en de namen van de gesneuvelden. Op de achterzijde komt weer hetzelfde kruis voor, met eronder de inscriptie: BURGERLIJK / SLACHTOFFER / HEEREN LEOPOLD / VAN COURSEL / 27-9-1914.

2.5. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het oorlogsgedenkteken waarvoor dit dossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een of meerdere plaatsbezoeken in juni 2018, met uitvoerig verslag van 25 juni 2018 door Lapis Artis bvba uit Oosterzele in opdracht van de Stad Beringen. Het agentschap Onroerend Erfgoed kwam ter plaatse op 9 augustus 2018. De fysieke toestand is op deze gelegenheden fotografisch gedocumenteerd. De registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed voor de ontmanteling.

De toestand wordt in het verslag van Lapis Arte goed bevonden maar er werden breuken en barsten in de natuursteen vastgesteld. Tijdens eerdere verplaatsingen en herstellingen werden enkele onoordeelkundige ingrepen gedaan.

Het oorlogsgedenkteken werd inmiddels ontmanteld en geregistreerd en wordt opgeslagen in functie van de verplaatsing en heroprichting.

2.6. Juridische toestand

Het beschermde goed, oorlogsgedenkteken, Markt 6, Beringen, bevond zich op het perceel met de volgende kadastrale gegevens: Beringen, 1ste afdeling, sectie C, perceelnummer 0193/B (deel).

Het beschermde goed wordt even verderop verplaatst naar het openbaar domein in Beringen, Markt zonder nummer, met de volgende kadastrale gegevens: Beringen, 1ste afdeling, sectie C, deel van het openbaar domein.

2.6.1. Onroerend erfgoed

Beringen, Markt 6, oorlogsgedenkteken, beschermd monument sinds 22 januari 2014, erfgoedobject 215683, aanduidingsobject 19344. Besluitendatabank: <https://id.erfgoed.net/bsluiten/5296>

2.6.2. Omgeving onroerend erfgoed

Het beschermd onroerend erfgoed is gelegen in:
Historische stadskern van Beringen, vastgestelde archeologische zone: erfgoedobject 140193, aanduidingsobject 11875.

In de omgeving zijn gelegen:

Beringen, Markt 6, parochiekerk Sint-Pieters-Banden: koor, middenbeuk en transept, beschermd monument sinds 18 februari 1949, erfgoedobject 21415, aanduidingsobject 19622;

Beringen, Markt 7, hoeve, vastgesteld bouwkundig erfgoed, erfgoedobject 21417, aanduidingsobject 17228;

Beringen, Markt 11, burgershuis in eclectische stijl, vastgesteld bouwkundig erfgoed, erfgoedobject 21418, aanduidingsobject 15990;

Beringen, Markt 17, neoclassicistisch burgershuis, vastgesteld bouwkundig erfgoed, erfgoedobject 21419, aanduidingsobject 19135;

Beringen, Markt 18, kapelanie, vastgesteld bouwkundig erfgoed, erfgoedobject 21420, aanduidingsobject 18271;

Beringen, Markt 20, herenhuis in Empirestijl, beschermd als monument sinds 12 juli 2005, erfgoedobject 21421, aanduidingsobject 4021;

Beringen, Markt 23, neoclassicistisch hoekhuis, vastgesteld bouwkundig erfgoed, erfgoedobject 21422, aanduidingsobject 19197.

2.6.3. Omgeving

Het oorlogsgedenkteken is gelegen in: provinciaal ruimtelijk uitvoeringsplan; afbakening van het Kleinstedelijk Gebied Beringen, RUP 70000 213 15005 00001, sinds 17 mei 2017.

3. EVALUEREND GEDEELTE

3.1. Evaluatie van de wijziging van de bescherming

3.1.1. Wijziging in functie van de verplaatsing

Het Oorlogsgedenkteken van Beringen werd beschermd op 22 januari 2014. De bescherming werd gemotiveerd omwille van de:

- historische waarde: Na de Eerste Wereldoorlog opgericht om de feiten en slachtoffers van de Grote Oorlog te gedenken, is het oorlogsgedenkteken een getuige van de Belgische en Beringse politieke geschiedenis en bezit het zodoende een belangrijke historische en documentaire waarde.
- artistieke waarde: Volgens een oude prentkaart door een zeker Mejuffrouw Oriane ontworpen en/of uitgevoerd gedenkteken, typologisch als een vierkante pijlervormige sokkel uitgewerkt, omgeven door vier voluten en acht blokken met bekronende bollen, waartussen een reling; rijke symbolentaal, getuige het borstbeeld van een soldaat uit W.O. I, de laurierbladeren, de wapenschilden en de kruisen, symbolen voor moed, oorlogsstrijd, vaderland en overwinning.

De verplaatsing is vereist omwille van het algemeen belang.

De Stad Beringen richtte het stadscentrum opnieuw in en bracht het nieuwe stadhuis onder op de Markt. Omwille van een betere toegankelijkheid en omwille van een de waardering van de erfgoedwaarden diende het oorlogsoorlogsgedenkteken een andere en betere plaats te krijgen.

3.1.2. Impact op de erfgoedwaarden

Het verplaatsen van het oorlogsgedenkteken heeft invloed op de erfgoedwaarden:

- De historische waarde als monument opgericht ter herdenking van de Eerste Wereldoorlog blijft behouden. Ook de link met de Belgische en lokale geschiedenis wordt door de verplaatsing naar een andere plek niet geschaad: het marktplein is over het algemeen één van de belangrijkste plekken van de stad en dat was bij de oprichting ook de bewust gekozen plek voor een belangrijk monument. De nieuwe standplaats heeft het potentieel om het herdenkingsteken beter tot zijn recht te laten komen dan op de plaats waar het vanaf 1994 werd opgesteld en het in 2014 beschermd werd, verscholen achter een versteende berm opzij van de kerkingang. Op de nieuwe plaats zal het oorlogsmonument terug ten voeten uit zichtbaar zijn waardoor de belevingswaarde sterker wordt.
- De artistieke waarde blijft integraal behouden. Mits het nauwgezet volgen van de maatregelen voor de heroprichting zal het gedenkteken met een minimum aan risico heropgebouwd kunnen worden. Tegelijkertijd kan een deskundige restauratie de onoordeelkundige ingrepen uit het verleden verzachten. Het herwaarderen van de open ruimte rondom het gedenkteken door de plaatsing in een perk en het opnieuw integraal zichtbaar maken vanaf de sokkel zal de appreciatie voor de artistieke waarde versterken.
- Aangezien het gedenkteken enkel ontmanteld werd blijft de materialiteit maximaal behouden. Wat verloren ging is de kern, bepaalde (onoordeelkundige) herstellingen en de voegen. De kern bestond echter uit banaal metselwerk, opgebouwd tijdens de vorige verplaatsing uit 1994. Voor wat betreft voegen en vroegere herstellingen is het aangewezen deze oordeelkundig te vernieuwen.
- Door het oorlogsgedenkteken weg te halen van de standplaats waar het sinds 1994 stond komen de erfgoedwaarden tot hun recht. De verplaatsing heeft een positieve impact heeft op de erfgoedwaarden en is waardeversterkend:
 - De belevingswaarde: betere toegankelijkheid en zichtbaarheid, zeker in functie van herdenkingsplechtigheden.
 - De contextwaarde: de heroprichting biedt mogelijkheid om een nieuwe opstelling en omgevingsaanleg te realiseren, die beter aansluit bij oorspronkelijk opzet en aanzicht, in tegenstelling tot omgevingsaanleg van 1994.

3.1.1. Impact op de beheersdoelstellingen

De algemene doelstellingen die naar aanleiding van de bescherming in 2014 werden genomen blijven onverminderd gelden.

4. MAATREGELEN EN TERMIJNEN

Alle concrete maatregelen voor de ontmanteling, de verplaatsing en de heroprichting van het beschermde goed werden ingenomen in artikel 3 van het wijzigingsbesluit. De technieken werden uitvoerig beschreven in het dossier van Lapis Arte.

5. BRONNEN

DE CLERCQ J. 2018: Materiaaltechnisch vooronderzoek oorlogsgedenkteken te Beringen, Lapis Arte bvba, Oosterzele.

VANDERGRAESEN P. 2018: Dossier oorlogsgedenkteken, Stad Beringen.

6. BIJLAGEN

6.1. Omgevingsplan